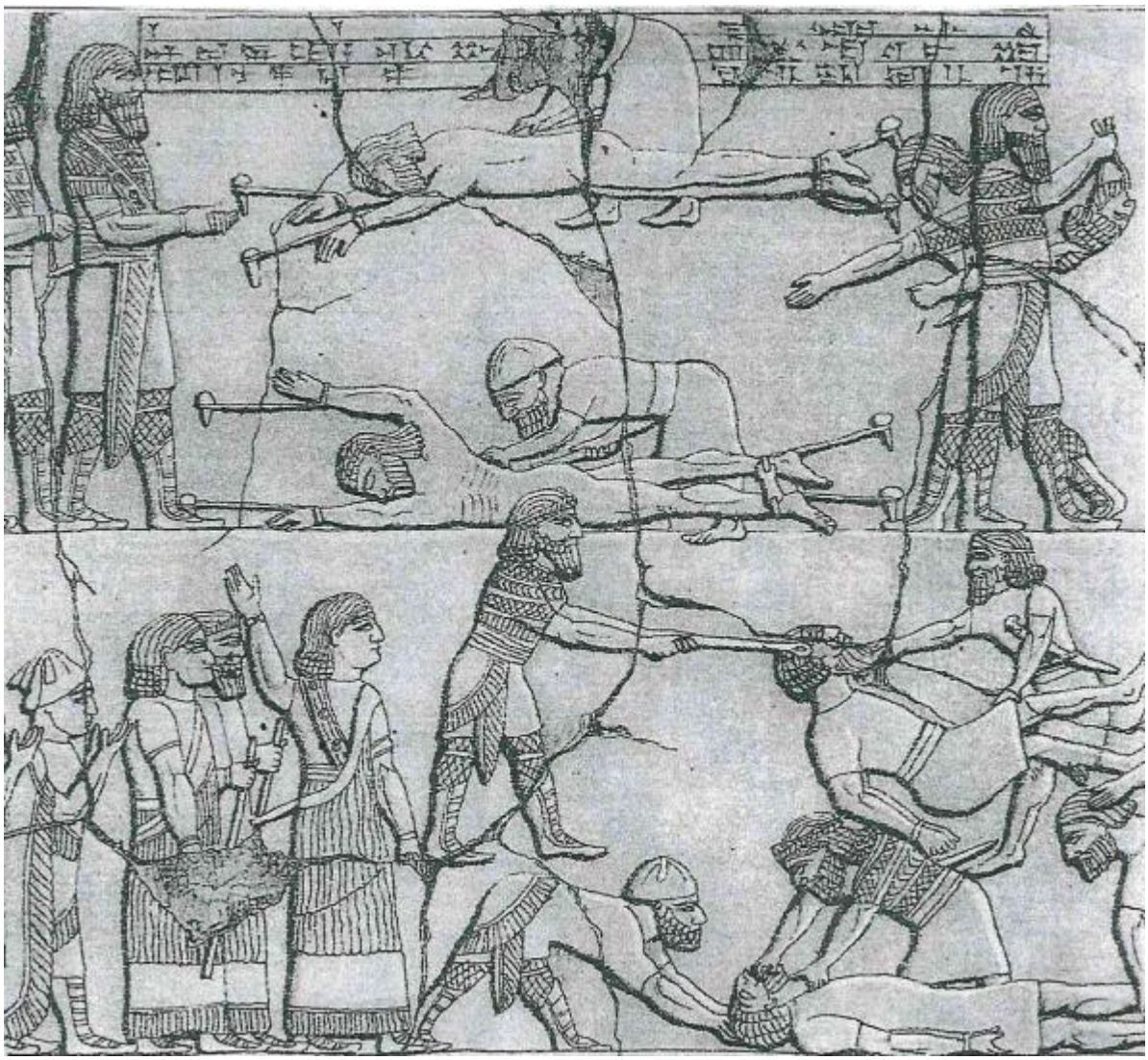
ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

חוקי המלחמה בישראל
דוד נתיב

1. תבליט אשורי:

האשורים נודעו באכזריותם כלפי העמים שמרדו בהם ונראה שהבבלים סיגלו לעצמם שיטות עינויים שהיו מקובלות אצל האשורים כלפי המנוצחים והשווה את מעשי הנקם של נבוכדנאצר בצדקיהו מלך יהודה ובבניו, מלכים ב כב, ז. אמני אשור לא טשטשו את מעשי הזוועה של מלכיהם במנוצחים וחרתו אותם לזיכרון על מצבות המלכים. בתמונה - קטע מתבליטי אַשוּר בַּנִפַּל בארמונו שבנינוה, שנראים בו עינויי שבויים בידי חיילים בצו המלך. מעשי האכזריות נעשים בשיטה ובסדר ערוך מראש. בשורה העליונה נראים חיילים, כשהם מפשיטים עורם של שבויים הרתוקים ביתדות לאדמה; בשורה התחתונה נראה שבוי, כשהוא מפרפר בידי חיילים, המתעללים בו בשבט ברזל. למטה עומדים שני חיילים אחרים העוקרים לשונו של שבוי מפיו. אפשר שלפעולות מעין אלו מתכוון המקונן במליצתו: "בְּלָה בשרי ועורי שבר עצמותיי" (איכה ג, ד). והשווה דברי הקובלנה ששם מדרש האגדה בפי האבות: "אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם מפני מה הגלית את בני ומסרתם בידי האומות והרגום בכל מיתות משונות" (איכה רבה).

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

2. פירושי רש"י לדברים
א. פרק כ' פסוק א': "**על איבך**, יהיו בעיניך כאויבים, אלתרחם עליהם כי לא ירחמו עליך"
ב. פרק כ' פסוק ג': "**על איבכם**, אין אלו אחיכם, שאם תפלו בידם אין מרחמים עליכם"
ג. פרק כ' פסוי ח': "**הירא ורך הלבב**, רבי עקיבא אומר כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. רבי יוסי הגלילי אומר הירא מעבירות שבידו"
ד. פרק כ' פסוק י"ב: "**ואפ לא תשלים עמך ועשתה מלחמה**, הכתוב מבשרך שאם לא תשלים עמך סופה להלחם בך אם תניחה ותלך. **וצרת עליה**, אף להרעיבה ולהצמיאה ולהמיתה מיתת תחלואים"

3. רמב"ם
א) מלכים, ז', ט"ו:
טו "מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב" - בְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁאֵין בְּלִבּוֹ כֹּחַ לַעֲמֹד בָּקְשָׁרֵי הַמִּלְחָמָה. וּמֵאַחַר שֶׁיִּכָּנֵס אָדָם בְּקְשָׁרֵי הַמִּלְחָמָה, יִשָּׁעֵן עַל מְקוֹמוֹ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה, וְיֵדַע שֶׁעַל יְחוּד הַשֵּׁם הוּא עוֹשֶׂה מִלְחָמָה, וְנַפְשׁוֹ נַפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ, וְלֹא יִירָא וְלֹא יִפְחַד, וְלֹא יַחֲשֹׁב לֹא בְּאַשְׁתּוֹ וְלֹא בְּבָנָיו, אֶלָּא יִמְחָה זִכְרָם מִלִּבּוֹ, וְיִפָּנֶה מִכָּל דָּבָר לַמִּלְחָמָה.
וְכָל הַמַּתְחִיל לְחַשֵּׁב וּלְהַרְהֵר בַּמִּלְחָמָה וּמַבְהִיל עַצְמוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל יַרֵךְ לְבַבְכֶם, אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם"
ולֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁכָּל דְּמֵי יִשְׂרָאֵל תְּלוּיִין בְּצַוָּארוֹ: וְאִם לֹא נִצַּח וְלֹא עָשָׂה מִלְחָמָה בְּכָל לִבּוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ - הָרֵי זֶה כמי ששפך דְּמֵי הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִמַּס אֶת לְבַב אֶחָיו כְּלְבָבוֹ" וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה: "אָרוּר עֹשֶׂה מְלָאכֶת ה' רְמִיָּה, וְאָרוּר מֹנֵעַ חַרְבּוֹ מֵדָּם"
וְכָל הַנִּלְחָם בְּכָל לִבּוֹ בְּלֹא פַּחַד, וְתִהְיֶה כַּוָּנָתוֹ לְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם בִּלְבַד – מֻבְטָח לוֹ שֶׁלֹּא יִמְצָא נֶזֶק וְלֹא תַּגִּיעוֹ רָעָה, וְיִבְנֶה לוֹ בַּיִת נֶכוֹן בְּיִשְׂרָאֵל, וְיִזְכֶּה לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם, וְיִזְכֶּה לְחיי הָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי עָשׂה ה' לַאדֹנִי בַּיִת נֶאֱמָן, כִּי מִלְחֲמוֹת ה' אֲדֹנִי נִלָּחָם, וְרָעָה לֹא תִמָּצֵא בָךְ מִיָּמֶיךָ... וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֵת ה' אֱ-לֹהֶיךָ"

ב) מו"נ ג', ל"ה:
הקבוצה הששית כוללת את המצות התלויות בעונשין, כגון דין גנב וגזלן, ודין עדים זוממין, ורוב מה שמנינו בספר שופטים. ותועלת אלה פשוטה וברורה, לפי שאם לא יענש המזיק לא יסתלקו הנזקים כלל, ולא ירתע כל מי שזומם להרע. ולא כקלות דעת מי שדמה כי זניחת העונשין רחמים על בני אדם, אלא היא עצם האכזריות עליהם והפסד סדר המדינה, אלא הרחמים מה שצוה בו יתעלה שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך.

ג) מו"נ ג', מ"א:
וממה שכלל אותו ספר זה, התקנת יד ויתד, כי ממטרות התורה הזו כפי שהודעתיך הטהרה וההתרחקות מן הלכלוכים והטנופים ושלא יהא האדם כבהמות. ויש עוד במצוה זו חזוק אמונה אצל הלוחמים בפעולות אלו כי השכינה שורה ביניהם, כמו שבאר בטעם הדבר, כי ה' א-להיך מתהלך בקרב מחנך, ושלב ענין אחר ואמר ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, להזהיר ממה שידוע ממיני השחיתות בין החיילים במחנות אם ארכה שהייתם מיחוץ לבתיהם, לפיכך צונו יתעלה על מעשים המעלים על הלב השראת השכינה בינינו, כדי שננצל מאותם המעשים, לכך אמר והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר וגו'. ואפילו בעל קרי נצטוה לצאת מן המחנה עד שיעריב שמשו ואחר יבוא אל המחנה, כדי שיהא מושרש אצל כל אחד כי המחנה כמקדש ה', ואינו כמחנות הגוים לשחיתות ולפשע והזק הזולת ולקיחת רכושם ולא יותר, אלא מטרתנו אנו תקון בני אדם לעבודת ה' וסדירות מצבם

4. פירושי רמב"ן לספר דברים
א) כ"ג, ז':
והנראה אלי כי מלחמת עמון ומואב אסרה הכתוב עלינו לדורות, והכתוב שאמר אל תתגר בם, אינה מצוה לשעה בלבד אבל היא מצות לא תעשה לדורות, זהו שאמר כי לבני לוט נתתיה ירושה, והנה ארצכם להם לעולם כי היא נחלה שהנחילם ה', וכן אם יבואו הם להלחם בארצנו מותר לנו לרדוף אחריהם ולכבוש מהם המדינות להכות יושבי הערים שעשו עמנו הרעה, כמו שעשה יפתח, ויכם מערוער ועד בואך מנית עשרים עיר, וכך עשה לדוד לכל ערי בני עמון בעבור שהם פרצו הגדר תחלה ונלחמו בו, ואז לא נצטרך לקרא בשלומם ונכה בנלחמים בנו כל עיר מתים הנשים והטף, אם נרצה.

ב) כ"ג, י':
כי הכתוב יזהיר בעת אשר החטא מצוי בו, והידוע במנהגי המחנות היוצאות למלחמה כי יאכלו כל תועבה, יגזלו ויחמסו ולא יתבוששו אפילו בניאוף וכל נבלה. הישר בבני אדם בטבעו יתלבש אכזריות וחמה כצאת מחנה על אויב, ועל כן הזהיר בו הכתוב ונשמרת מכל דבר רע. ועל דרך הפשט היא אזהרה מכל הנאסר כל מעשה שגלו עליו כנענים ומסלק את נשכינה, כשהוא אומר דבר, אף על לשון הרע. וגם זה מן הטעם שפירשנו, כי מלבד האזהרה שבאו באלה העבירות החמורות יוסיף לאו במחנה שנשמר בו מכל אלו העבירות שלא תסתלק השכינה מישראל אשר שם, כאשר אמר כי ה' א-להיך מתהלך בקרב מחניך, והנה העושה העבירות הגדולות במחנה, באותם שכתוב בהם שמו שקוציהם בבית אשר נקרא שמי עליו לטמאו. ועוד שלא יגברו עלינו האויבים אם נעשה כמעשים הגורמים להם שיגלו מפנינו, וזהו ולתת אויביך לפניך, והוסיפו בו לשון הרע, כדי שלא ירבו ביניהם מחלוקות, ויכו ביניהם מכה רבה מאד יותר מן האויבים.